

تاریخ آسیای مرکزی و جاده ابریشم

جلد دوم

دوران اسلامی

مؤلف

پروفسور دکتر هانس ویاہلم هاوسیگ

مترجمان

دکتر مریم میراحمدی

دکتر غلامرضا ورهرام

هاوسینگ، هانس ویلهلم، ۱۹۱۶ -
 تاریخ آسیای مرکزی و جاده ابریشم : دوران پیش از ظهور اسلام = Die Geschichte Zentralasiens und der Seidenstrasse in islamischer Zeit / مؤلف : هانس ویلهلم
 هاوسینگ؛ مترجمان مریم میر احمدی، غلامرضا ورهرام . - مشهد : بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۳ .
 ج ۲ . ISBN 978-964-971-900-9 (جلد ۲)
 (دوره دو جلدی) ISBN 2 vol set 978-964-971-838-5
 ۱. آسیای مرکزی - تاریخ . ۲. جاده ابریشم . الف. میر احمدی، مریم، ۱۳۲۲ - ، مترجم
 ب. ورهرام، غلامرضا، ۱۳۱۱ - ، مترجم ج. بنیاد پژوهشهای اسلامی . د. عنوان .
 ۲۱۳۹۳ ت ۹ هـ / ۲۲۹ DS
 کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
 ۹۵۸
 ۳۶۱۷۹۵۰

تاریخ آسیای مرکزی و جاده ابریشم

جلد دوم : دوران اسلامی

مؤلف : پروفسور دکتر هانس ویلهلم هاوسینگ

مترجمان : دکتر مریم میر احمدی، دکتر غلامرضا ورهرام

ویرایش علمی : دکتر غلامرضا خدیوی

ویرایش ادبی : سید جلال قیامی میر حسینی

چاپ اول : ۱۳۹۳ / ۱۰۰۰ نسخه ، وزیری

قیمت : ۱۶۷۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی : دقت

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۱۱.....	مقدمه
۱۱.....	جنبه‌های گوناگون مسئله‌هایی که تاکنون حل نشده باقی مانده است
۱۵.....	۱. واژگان مربوط به «ابریشم»، وسیله شناخت راه‌های کشف نشده جاده ابریشم به اروپا
۱۵.....	الف) واژه‌هایی که فقط به بخش‌هایی از مسیرهای جاده ابریشم اشاره دارند
۱۸.....	ب) واژگانی که راه‌های گوناگون جاده ابریشم را میان آسیای مرکزی و اروپا مشخص می‌کند
۲۲.....	پ) نام‌های ابریشم که مسیر مصر و عراق را مشخص می‌کند
۲۳.....	۲. مانع‌های تفاهم غرب با چین
۲۳.....	الف) دشواری‌های زبانی در بیان آگاهی‌های چینی‌ها به واسطه وجود تشابه نام‌های اشخاص و جای‌ها و چند پهلوی‌بودن معنای نشانه‌های نوشتاری چینی
۲۴.....	ب) کمبود جمعیت در آسیای مرکزی، دلیل نبود گزارش‌های کامل درباره چین در غرب
۲۵.....	۳. نخستین نشانه‌های ارتباط آسیای مرکزی با غرب
۲۵.....	الف) نخستین اثر و نشانه‌ها در پاره‌های به جا مانده از کتاب‌ها و سندها
۲۷.....	ب) واژه‌های فرضی در نوشته‌های زبان‌های از میان رفته، نشانه‌های گوناگون نفوذ غرب و هندوستان
۲۸.....	پ) اقتباس از شکل‌های ویژه کشاورزی غربی در آسیای مرکزی
۳۰.....	ت) شکست کوشش چین برای تحکیم وضع خود در آسیای مرکزی، در اثر کارهای تنبی‌ها، آسیای میانه اسلامی و دولت‌های اویغور
۳۱.....	۴. راه دریایی تاجران مسلمان، وسیله ارتباط بی‌واسطه با چین
۳۲.....	۵. توسعه حوزه نفوذی مسیر شمالی به واسطه ایجاد راه‌های فرعی
۳۳.....	۶. مقدمه حمله مغول‌ها در اثر روند از هم‌پاشی درونی حکومت‌های مسیحی و اسلامی در منطقه

بخش نخست

۳۷.....	رویدادهای اروپا و آسیا تا سرزمین‌گشایی‌های مغولان
۳۷.....	۱. نشانه‌های تشکیل دولت در غرب مسیرهای شمالی جاده ابریشم
۳۸.....	۱. تشکیل دولت

۲. ارتباط شرق اروپا با جاده ابریشم ۲۵
۲. دگرگونی در اقتصاد پولی با ورود اوراق بهادار توسط بانکداران یهودی ۵۶
۱. برتری اقتصاد و تمدن آسیای میانه، پایه‌هایی برای افزایش ضرب نقره (درهم) ۵۸
۲. پذیرش «درهم» به عنوان وسیله پرداخت توسط وارگ‌ها و زمینه مشارکت با بازارهای سامانیان در آسیای میانه ۶۰
۳. تکامل یک اقتصاد پولی در جنوب روسیه، جدا از حجم درهم در گردش در آسیای میانه ۶۱
۴. دادوستد غیر نقدی در تجارت برده و چیزهای تزئینی پرارزش مانند سنگ کهربا، ادویه و ابریشم ۶۳
۵. شرکت بانکداران مسیحی و مسلمان در مبادله‌های غیر نقدی ۶۴
۶. ازدیاد ضرب سکه‌های نقره قابل تبدیل به «درهم» توسط بیزانسی‌ها و گسترش انواع سکه‌های مغرب زمین در شرق اروپا ۶۵
۷. نقش تشکیلات یهودی «رادانیه» در سازمان دهی تبادل کالا از جنوب روسیه از طریق فرانک شرقی و منطقه‌های «بورگوند» اسپانیای اسلامی، مغرب، هندوستان، آسیای میانه و شرق اروپا از منظر یک محفل فرهنگی یهودی ۶۶
۸. کاهش حجم معامله‌ها در شرق اروپا بر اثر سقوط حکومت سامانیان در آسیای میانه ۶۷
۳. پیدایش یک شاهراه اقتصادی و سیاسی در نتیجه ایجاد مسیر شمال شرقی جاده ابریشم با آغاز از تورفان ۶۹
۱. تشکیل حکومت ترکان شرقی ۷۱
۲. توسعه طلبی تبتی‌ها در حوزه تازیم و «گان - سو» و سهم اوغورها در جامعه تبتی‌ها ۷۵
۳. مرحله دوم تشکیل حکومت به وسیله ترکان شرقی در ارتباط با مهاجرت غربی قبیله‌های ترک ۸۲
۴. افزایش وابستگی فزاینده اروپایی شرقی به مراکزهای تجاری شرق دور ۸۷
۵. گسترش دادوستد کالا در مسیرهای جاده ابریشم منتهی به دو شهر اصلی چین، از «تورفان» و «کان - چو» ۸۹
۶. موقعیت خزری‌ها و بیزانسی‌ها در مسیر شمالی جاده ابریشم ۹۶
۴. پیشینه تاریخی راه دریایی تاجران مسلمان به «هند» و «چین» ۹۸
۱. بازرگانان یونانی و آرامی به مثابه رقیبان تجاری در دادوستد با هندوستان ۹۹
۲. تاجران عرب، فاتحان واقعی مسیر هندوستان و سهم آنان در ساختار اقتصادی امپراتوری عرب ۱۰۰
۳. دینار طلا، وسیله پرداخت تاجران عرب در راه دریایی ۱۰۲
۴. عیب‌های راه‌های دریایی و خطر خسارت‌های بزرگ ۱۰۳
۵. دادوستد کالا از طریق راه زمینی و حل مسائل حمل و نقل و مالی ۱۰۵
۱. منتقل کنندگان فرهنگ موسیقی، رقص و نمایش غربی در شرق آسیا به عنوان همراهان کاروان‌ها ۱۰۷
۲. انتقال روش تولید کاغذ، چینی، نقاشی طرف‌ها و «ساتن» از چین ۱۰۷
۳. اقتباس ظرف‌های سفالی طلایی و نقره‌ای در چین و آسیای مرکزی ۱۱۰
۴. پذیرش جریان‌های فکری در مسیر شمالی جاده ابریشم از طریق هنرهای دستی ۱۱۳
۵. تأثیرگذاری مهاجران ایرانی در غرب و شرق بر فرهنگ و تمدن کشورهای همسایه ۱۱۴
۶. تجارت در شبه جزیره عربستان، علت اختلاف میان مصر و عراق ۱۲۸

۱. کاهش اهمیت شبه جزیره عربستان در اثر دوگانگی اقتصاد مصر و عراق ۱۲۹
۲. تقسیم جدید بازارها و پیدایش سرمایه‌های بزرگ ۱۳۰
۳. تضعیف شکوفایی و رونق شهرهای عراق در اثر کشورگشایی سلجوقیان ۱۳۳
۴. پیامدهای ناگوار سیاست‌های ضد شهری سلجوقیان ۱۳۵
۵. آرایه کالاهای ارزان قیمت تقلیدی و در نتیجه، تشدید رقابت در بازارهای اسلامی ۱۳۶
۶. پیدایش بازارهای تازه در اثر غلبه بیزانسی‌ها و ترکمانان و صلیبی‌ها بر غرب سوریه و فلسطین ۱۳۸
۷. تغییرهای سیاسی در جهان اسلام و اختلال در صادرات غرب از طریق مسیرهای جاده ابریشم ۱۳۸
۷. شریکان غربی بازرگانان مسلمان در جاده ابریشم ۱۴۰
۱. تجدید ساختار روند تولید در مغرب زمین در اثر اخذ فن‌های تازه از مشرق زمین ۱۴۰
۲. عرضه کالاهای تجملی مورد نیاز مقام‌ها که تاکنون انحصاری بودند، دلیلی برای گسترش بازار ۱۴۶
۸. سهم تجارت یهودیان در تبادل کالا در جاده ابریشم ۱۵۰
۱. بازرگانان یهودی «رادانی» در معرض داوری عرب‌های هم عصر ۱۵۰
۲. ایجاد تبعیض برای بازرگانان یهودی در تجارت راه دور ۱۵۱
۳. ایجاد مرکز تازه اقتصادی در مصر در اثربیرون راندن یهودیان از عراق، سوریه و فلسطین ۱۵۲
۴. آثار گسترش تجارت یهودیان رادانی در مسیرهای جاده ابریشم ۱۵۳
۵. نقش یهودیان در قاهره و سیاست‌های قیمت‌گذاری مصری‌ها در مسیر دریایی جاده ابریشم به هندوستان ۱۵۴
۶. گویش‌های قدیمی دینی یهودیان، وسیله ارتباط میان یهودیان اروپا و مشرق زمین ۱۵۸
۹. آشنایی و رویارویی وارگ‌ها و آلمانی‌ها با خزرها و کومان‌ها در شرق اروپا و اهمیت آن برای توسعه تجارت با مشرق زمین ۱۶۰
۱. ارتباط هردو گروه وارگ‌ها، یکی از نووگورود و از طریق راه ولگا با جاده ابریشم و گروه دیگر از طریق کیف با قسطنطنیه و ماین ۱۶۵
۲. اسلاوها (روس‌ها) و وارگ‌ها (اسکاندیناوی‌ها)، شریکان تجارت برده ۱۶۷
۳. آغاز دادوستد بازرگانان آلمانی با شمال غربی روسیه ۱۶۸
۱۰. دگرگونی در ساختار تجارت و شیوه پرداخت‌های تجاری در شمال غربی روسیه ۱۶۹
۱. امتیازهای بازرگانان آلمانی به عنوان شریکان روس‌ها در دادوستد تجاری بر مبنای پایه پولی نقره ۱۷۰
۲. خط‌های رمزی در دادوستد تجاری وارگ‌ها ۱۷۲
۳. گسترش پذیرش دینی در میان قبیله‌های ترک در شرق اروپا ۱۷۴
۴. شیوه دادوستد بازرگانان آلمانی در شمال غرب روسیه ۱۷۵
۵. آزادی و استقلال شهرها در مشرق و مغرب در چارچوب قانون اساسی حکومت‌ها از طریق شکل‌گیری ساختارهای جداگانه ۱۷۷
۶. گشایش بندرهای ساحل‌های جنوبی «پونتی» برای کالاهای ارمنستان ۱۷۹
۱۱. فعال شدن تجارت با چین از طریق دریا در پی تغییرهای سیاسی و اقتصادی در آسیای مقدم (غربی) ۱۸۱

۱. حامیان دریانورد تاجران عرب در مسیر دریایی به چین ۱۸۲
۲. قدیمی‌ترین گزارش‌های عرب‌ها درباره راه‌های دریایی به چین ۱۸۴
۳. انواع کشتی‌های مورد استفاده تاجران عرب و خادمان آن‌ها ۱۸۷
۴. عامل‌هایی که در تعیین قیمت‌گذاری کالاها در تجارت راه دور رعایت می‌شد ۱۸۸
۵. انتخاب دینار طلای مصری به دلیل ارزش ثابت آن به عنوان ارزی برای اعلام مقادیرهای پولی در دادوستدهای غیر نقدی ۱۸۹
۶. شعبه‌های دفترهای تجاری، وسیله گسترش اقتصادی و تضمین مالی دادوستد ۱۹۰
۱۲. دیپلمات‌ها، واسطه‌های تجاری در جاده‌های فرعی جاده ابریشم ۱۹۱
۱. هیئت دیپلمات‌های «هسپانو-عرب» و «آلمانی» و حمایت‌های متقابل تجاری ۱۹۱
۲. فرمان خلیفه بغداد برای به دست آوردن خبر درباره بلغارهای ولگا ۱۹۴
۳. آگاهی‌های عرب‌ها درباره قبیله‌های مهاجر مغولی که به منطقه‌های سابق ترکان شرقی نفوذ کرده بودند ۱۹۵
۱۳. پیدایش اقلیت‌های قومی و مذهبی در اثر مهاجرت ترکان شرقی به غرب ۱۹۶
۱. هم‌سانی تمدن و مذهب در میان قبیله‌های ترکان شرقی مهاجر به آسیای مرکزی و میانه ۱۹۶
۲. مجمع‌های یهودی در حوزه تاریک، «داندان اولیخ» ختن، «دون هوآنگ» و هرات در آسیای میانه ۱۹۷
۳. مهاجرت جمعی یهودیان بازمانده در ایران به مصر در اثر کشورگشایی سلجوقیان ۱۹۸
۱۴. پیشروی اسلام در آسیای مرکزی و عقب‌نشینی بودیسم در «لاداخ» و «دالان - گان - سو» ۱۹۹
۱. مهاجرت فراریان مسیحی، یهودی و زرتشتی به غرب آسیای مرکزی ۲۰۰
۲. بازرسی مسیر عبور از گذرگاه قراقوم به «ختن» و «بارکند» و مرکزهای اقتصادی و بنیادین بودایی‌ها از طریق «لاداخ» و «گیلگیت» ۲۰۲
۳. راه‌های کاروان رو از «لاداخ» به سمرقند ۲۰۲
۴. تغییرهای قومی در «دالان گان سو» پس از پیروزی تنگوت‌ها ۲۰۳
۵. شیوه‌های بازرگانی اویغوری «گان ژو» (کان - جو) در دادوستد تجاری با چین ۲۰۴
۱۵. روند نزدیکی حوزه اقتصادی غرب و اسلام با گشایش مادرشهرهای تجاری شرق به روی بازرگانان مغرب زمین ۲۰۵
۱. گسترش هم‌زمان شهرهای اسلامی و مغرب زمین ۲۰۶
۲. پایان انحصار ابریشم توسط بیزانس و کشورهای اسلامی در اثر تولید ابریشم در مغرب زمین ۲۰۸
۳. پذیرش نقش‌ها و طرح‌های مد اسلامی در مغرب زمین ۲۰۹
۴. ورود قالب‌های تازه در مد به عنوان یکی از علل افزایش نیاز به ابریشم در غرب ۲۱۰
۱۶. گسترش تجارت امپراتوری «قیطان» و چین شمالی و «چورچن» از طریق خشکی با بازارهای اسلامی در آسیای میانه ۲۱۰
۱. نستوریان «مرو» و بوداییان «تورفان»، واسطه‌های انتقال مذهب و تمدن خود، به «قیطان»‌ها و مغول‌ها ۲۱۱
۲. نتیجه‌های تمرکززدایی کارگاه‌های چین در شمال برای ابریشم و لوازم چینی ۲۱۲
۳. پیامدهای سقوط زیاد نقره در نتیجه پرداخت خراج در شمال چین ۲۱۳
۱۷. گسترش تجارت مسلمانان در مسیرهای دریایی و تصویر آنان از چین از طریق این مسیرها ۲۱۴

۱. عملکرد چینی‌ها در برقراری ارتباط با آسیای مقدم (غربی) و آفریقای شرقی ۲۱۴
۲. وسایل بسته‌بندی چینی‌ها برای کالاهای پرارزش (ظرف‌ها و خمره‌های سفالی لعاب‌دار) ۲۱۵
۳. نمونه‌هایی از موارد تصوّرهای ناقص از جغرافیای چین که در دوره اسلامی به ظهور رسیده بود ۲۱۶
۴. دانستنی‌های فراموش شده درباره راه‌های متروکه عهد باستان و ایستگاه‌های جاده ابریشم در عصر هلنی ۲۱۶
۵. غذاهای پخته شده از خمیر چینی در دستور غذایی یهودیان ۲۱۸
۱۸. نگاهی به دنیای تاکنون ناشناخته رنسانس هلنی - ایرانی - هندی در نقش جام‌های نقره‌ای کشف شده از ناحیه‌های «ولگا - کاما» ۲۱۸
۱. آثار بازسازی‌های قرن‌های یازده و دوازده میلادی در جام‌های نقره‌ای در آسیای میانه و چین به عنوان شواهدی بر ارزش طولانی مدت طرح‌های رنسانس ۲۲۰
۲. گسترش و تسری این نوزایی هنری به محفل‌های مسیحی یهودی در مسیر جنوبی جاده ابریشم از طریق تصویرهای منقوش بر جام‌های نقره ۲۲۱
۳. آثار رنسانس در شاخه‌های انشعابی مسیر شمالی در «چرنیگوف» و «ناگی - سنت میکلوش» ۲۲۴
۱۹. تغییرهای بازار در شرق اروپا و تعویق در توازن عرضه و تقاضای کالا در اثر از میان رفتن تجارت برده ۲۲۵
- تولیدهای منسوجات در کارگاه‌های حوزه تاریم (پارچه، فرش، منسوجات نمدی و لباس‌هایی از شمال غربی ایران)
- کالاهای تجاری در مسیر شمالی - جنوبی جاده ابریشم ۲۲۷
۱. قالی ۲۲۷
۲. منسوجات نمدین و جامه‌ها ۲۲۹
- کلام آخر ۲۳۲
- رویدادهای محدوده جاده ابریشم، بخشی از تاریخ جهان ۲۳۲

بخش دوم

- پیوست‌ها ۲۳۵
- مفهوم‌های اساطیری، نام‌های جغرافیایی تاریخی، قوم‌ها، سلسله‌ها، دین‌ها و جنبش‌ها ۲۳۵
- آرتمیس (Artemis) ۲۳۶
- آرگونوت‌ها (Argonauts) ۲۳۷
- آرون (Aaron) ۲۳۸
- آسیای مرکزی ۲۳۸
- آسترت (عشتاروت) Astarte ۲۴۱
- آسیا ۲۴۱
- آسیای شرقی ۲۴۱
- آسیای صغیر (آناطولی) ۲۴۱
- آسیای غربی ۲۴۲
- آسیای مقدم ← آسیای غربی ۲۴۲

۲۴۲.....	آلان‌ها
۲۴۳.....	آمودریا
۲۴۶.....	وخش آب
۲۴۸.....	اروپوس (Europos): دورا - اروپوس
۲۴۸.....	ازبک‌ها
۲۵۱.....	ازوپوس (Asopos = Asopos)
۲۵۱.....	استاد سیسیان (استاد سپس)
۲۵۴.....	اسکیت‌ها
۲۵۶.....	امیران منگیت
۲۵۷.....	اویغورها
۲۶۶.....	ترکان ← ترکان کوچک ← توکیوها ← قرقان
۲۶۴.....	ترکان کوچک
۲۶۷.....	توپراک قلعه
۲۶۷.....	تورفان (Turfan)
۲۶۸.....	تراکرها = تراکرها (Thrakern)
۲۶۸.....	توکیوها
۲۷۱.....	توکیوهای غربی
۲۷۲.....	توکیوهای شرقی
۲۷۷.....	بلروفون (Bellerophon)
۲۷۸.....	بوداییان
۲۸۱.....	پروستان‌ها
۲۸۲.....	پنتوس (Pontus)
۲۸۳.....	پنلوپ (Penelop)
۲۸۳.....	پومپئوس تروگوس (Pompeustrogus)
۲۸۳.....	پچنگ‌ها
۲۸۳.....	تاجیک‌ها
۲۹۱.....	دورا - اروپوس
۲۹۲.....	دونگن‌ها
۲۹۲.....	دیونیزوس (Dionysos)
۲۹۳.....	زرتشتیان
۲۹۵.....	زئوس (Zeus)
۲۹۶.....	سامانیان
۳۰۵.....	سلسله سامانیان

۳۰۶	جغرافیای مذهبی آسیای مرکزی
۳۰۶	آیین بودا
۳۰۸	مسیحیت
۳۱۰	مانی‌گری
۳۱۱	عامل‌های ایرانی و مذہب‌های قومی
۳۱۱	تقدّس اوستا و زرتشت
۳۱۱	پرستش مردگان
۳۱۳	ستاره‌پرستی
۳۱۳	شم‌نیم
۳۱۴	اسلام
۳۱۵	ختاییان و قره (قرا) ختاییان
۳۲۱	خوارزم‌شاهیان
۳۲۲	خولنجان
۳۲۳	سربداران
۳۲۸	سغدی‌ها
۳۲۹	ستباد
۳۴۲	سی‌بل: Cybele=kybele
۳۴۲	سپردریا
۳۴۴	شیمِر (Chimere)
۳۴۴	صفاریان
۳۴۷	طاهریان
۳۵۰	غزنویان
۳۵۵	غوریان
۳۶۰	امیران سرزمین غور
۳۶۳	پادشاهان غور
۳۶۳	سلطان سیف‌الدین
۳۶۵	سلطان بهاء‌الدین
۳۶۶	علاء‌الدین حسین
۳۶۸	غیاث‌الدین محمد
۳۷۰	معزالدین محمد
۳۷۲	غیاث‌الدین محمود
۳۷۳	بهاء‌الدین سام (دوم)
۳۷۳	علاء‌الدین آتمز

۳۷۴.....	علاءالدین محمد
۳۷۵.....	ملوک غور
۳۷۶.....	قبرستان‌های گورکان
۳۷۶.....	کانیشکا
۳۷۷.....	کوشانیان
۳۷۹.....	کومان‌ها
۳۸۰.....	گانی مد (Ganymed)
۳۸۰.....	گورهای کاتاکومب
۳۸۰.....	ماگدالن (magadalen)
۳۸۰.....	ماوراءالنهر = فرارود
۳۸۲.....	مانویان
۳۸۴.....	آثار مانوی
۳۸۵.....	باورهای مانوی
۳۸۶.....	منوفیزیت‌ها (یعتوییان)
۳۸۷.....	ناگا (Naga)
۳۸۷.....	نستوریان
۳۸۸.....	وو - سون‌ها (Wu-Sun)
۳۸۹.....	هراکلیس (Herakles)
۳۹۰.....	هلیوس (Helous)
۳۹۰.....	هیاطله
۳۹۳.....	یاس‌ها (یازوگن)‌ها
۳۹۳.....	یونه‌چی‌ها
۳۹۷.....	منبع‌ها و مأخذها
۴۱۷.....	نقشه‌ها